KONT TAF:

X'INHI Ċ-Ċ.I.T.E.S.?

Il-kummerċ internazzjonali fil-ħajja selvaġġa kemm ta' l-annimali kif ukoll tal-pjanti, jiswa biljuni ta' dollari fis-sena. Minħabba f'hekk, numri kbar ta' annimali u pjanti ġew mhedda li jinqerdu minn wiċċ id-dinja. Dan qajjem tħassib dwar il-bżonn ta' ħarsien ta' ċerti speċi, tant li fl-1973 intlaħaq ftehim internazzjonali biex iħares il-ħajja selvaġġa minn dan il-kummerċ. Dan il-ftehim dwar il-kummerċ internazzjonali ta' speċi mhedda ta' flora u fawna huwa magħruf aħjar bħala Ċ.I.T.E.S. (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna*) beda jseħħ mill-1 ta' Lulju 1975. Illum hemm 130 pajjiż imsieħba f'dan il-ftehim. Dawn ma jħallux kummerċ isir f'numru ta' speċi mhedda u jirregolaw u jgħassu l-kummerċ fi speċi oħra li jistgħu jsiru mhedda.

GĦALIEX HI MEĦTIEĠA Ċ-ĊITES?

Hemm 'il fuq minn 13,000 speċi magħrufa ta' mammiferi u għasafar, kif ukoll eluf ta' rettili, amfibji u ħut, miljuni ta' invertebrati, u madwar 250,000 speċi ta' pjanti li jwarrdu. L-għejbien ta' speċi minn wiċċ id-dinja huwa fattur naturali ta' l-evoluzzjoni tal-ħajja. Iżda l-bniedem kien responsabbli għall-għejbien ta' numru ta' annimali u pjanti. Għebu għal dejjem, per eżempju, 17-il tip ta' ors, 5 speċi ta' volpijiet u lpup, 4 speċi ta' qtates (tigri), 10 speċi ta' baqar, ngħaġ, mogħoż u antelopi, 5 speċi ta' żwiemel, żebri u ħmir, tliet speċi ta' ċriev u numru mhux magħruf ta' pjanti, li jinkludi ta' l-anqas orkidea -- is-*Slipper Orchid*.

L-aħħar Dodo, għasfur li ma jtirx, inqatel fil-Mauritius fl-1681, waqt li l-Passenger Pigeon, li l-qtajja' tiegħu kienu jdallmu s-smewwiet ta' l-Amerika ta' Fuq ftit anqas minn 100 sena ilu, ukoll għeb fil-bidu ta' dan is-seklu minħabba li kien jinqatel għall-ikel.

Numru mdaqqas ta' speċi qegħdin jonqsu minħabba t-telf ta' l-ambjent tagħhom, u aktar u aktar għax jiġu esplojtati mill-bnedmin. Il-kummerċ ukoll illum sar waħda mir-raġunijiet tat-telf ta' l-ispeċi, minħabba li l-iżvilupp li sar fil-mezz tat-trasport għamilha possibbli biex annimali u pjanti ħajjin u l-prodotti tagħhom jinġarru f'kull rokna tad-dinja.

Il-kummerċ fil-ħajja selvaġġa huwa kummerċ li jħalli l-qligħ. Dan jinvolvi varjeta' ta' speċi, kemm ħajjin kif ukoll prodotti minnhom. Miljuni ta' annimali u pjanti ħajjin jinġarru madwar id-dinja kull sena biex iwieġbu għad-domanda tal-kummerċ ta' l-annimali u biex ilaħħqu mad-domanda għall-pjanti ornamentali. Ġlud, furs, injam u artikli manifatturati minnhom huma kollha kummerċjali f'numri kbar.

Bis-saħħa tal-ftehim ĊITES, il-pajjizi msieħba jgħinu fil-ħarsien tal-fawna u l-flora billi jħaddmu sistema ta' kontrolli fuq il-kummerċ intern-azzjonali. Dan il-ħarsien hu maqsum f'żewġ kategoriji. Hemm numru ta' speċi li huma mhedda li jgħibu minħabba l-kummerċ fihom; dawn huma miġburin fil-lista numru wieħed. Sabiex ma jiġux mhedda aktar, ma jingħatawx permessi għall-kummerċ fihom ħlief f'ċirkustanzi eċċezzjonali. Fost dawn insibu numru kbir ta' mammiferi bħal iljunfanti, xadini, baleni, tigri, rinoċeronti, tajr tal-priża, pappagalli, fkieren tal-baħar, xi kukkudrilli, fkieren ta' l-art u gremxul, orkidi, ċikadi u kaktus.

Numru ta' annimali oħra huma miġbura fil-lista numru tnejn, bil-għan li tikkontrolla l-kummerċ fihom, għaliex jekk ma jkunx hemm kontrolli dawn ukoll jiġu mhedda. U biex ma jkunx hemm biża' li speċi mhedda jiġu kummerċjati bħala speċi li ma humiex mhedda, anke dawk l-ispeċi li jixtiebħu huma miġbura f'din il-lista numru tnejn. Kummerċ internazzjonali f'dawn l-ispeċi jista' jsir iżda kkontrollat b'dokumentaz-zjoni mill-pajjiżi li jkunu qegħdin jesportawhom. F'din il-lista nsibu, fost oħrajn, speċi li ma humiex qiegħda fil-lista numru wieħed bħal tigri, primati, dniefel, tajr tal-priża, flamingoes, graw, bebbux, friefet, u mqar siġar li minnhom jittieħed l-injam.

Barra minn hekk il-ftehim ĊITES jippermetti lill-pajjiżi msieħbin li jkollhom regolamenti aktar b'saħħithom. Il-lista numru tlieta fiha

l-ispeċi li l-pajjiżi membri jkunu jridu li jkun hemm kontrolli fuqhom meta dawn jiġu esportati minn dawn il-pajjiżi stess.

Malta saret membru ta' dan il-ftehim fis-17 ta' April 1989 u dan beda jseħħ għall-pajjiżna fis-16 ta' Lulju 1989.

XI INFORMAZZJONI DWAR KEMM ISIR KUMMERĊ DINJI TA' SPEĊI TA' FAWNA U FLORA SALVAĠĠA FIS-SENA

Xadini: minn 25,000 sa 30,000
Għasafar ħajjin: minn 2 miljuni sa 5
Qxur ta' sriep: 10,000,000
Fer: 15,000,000
Ħut tropikali: minn 500 sa 600 miljun
Orkidi mis-selvaġġ: minn 9 miljui sa 10
Basal ta' l-Isnowdrops: 30,000,000
Kakti: minn 7 miljuni sa 8

Cites/C&M International Magazine
Vol. 11, No. 3 April '95.

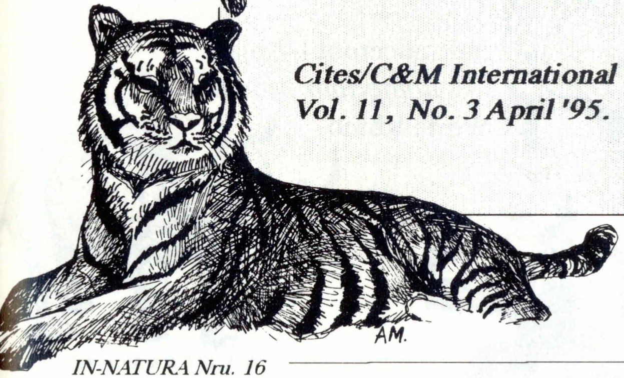

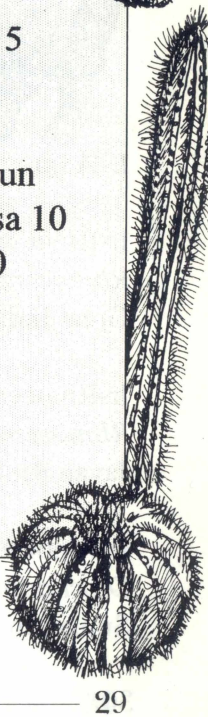

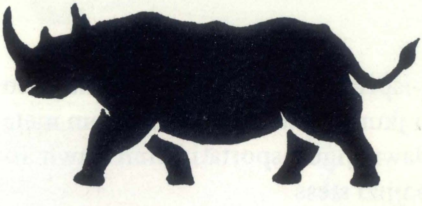

IR-RINOĊERONTI

Illum il-ġurnata nsibu 5 speċi ta' rinoċeronti: tlieta fl-Asja u tnejn fl-Affrika. Il-ħamsa li huma jinstabu fil-lista numru wieħed taċ-ĊITES. Filwaqt li l-popolazzjoni tar-Rinoċeront l-Abjad fin-Nofsinhar ta' l-Affrika f'dawn l-aħħar mitt sena żdiedet għal madwar 5000 wieħed, dan ma japplikax għal dawk tat-tramuntana, fejn jista' jkun li nsibu anqas minn 30 jgħixu fis-selvaġġ.

Fl-1970 kien hemm madwar 60,000 Rinoċeront Iswed. Illum probabilment hemm inqas minn 2,500. Fl-Asja r-Rinoċeront Indjan il-Kbir huwa l-aktar komuni, madwar 1500, u r-Rinoċeront ta' Ġava l-aktar mhedded, minn 50-60 ras. L-akbar theddida għal Rinoċeront hija l-kaċċa illegali għall-qarn tiegħu li huwa mfittex għal żewġ raġunijiet: għall-mediċina tradizzjonali orjentali fejn il-qarn tar-Rinoċeront Asjatiku huwa mfittex u jqum aktar minn dak Affrikan, u għall-manifattura ta' maqbad ta' l-istalletti fil-Jemem u l-Onan.

L-Asja

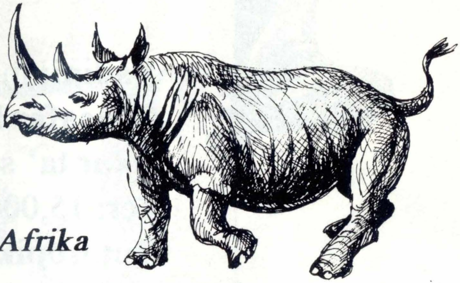

L-Afrika

Ir-Rinoċeront Indjan il-Kbir
Rhinoceros unicornis
Great Indian Rhino

Ir-Rinoċeront ta' Ġava
Rhinoceros sondaicus
Javan Rhino

Ir-Rinoċeront ta' Sumatra
Diocherinus sumatrenis
Sumatran Rhino

Ir-Rinoċeront l-Iswed
Diceros bicornis
Black Rhino

Ir-Rinoċeront l-Abjad
Ceratotherium simum
White Rhino

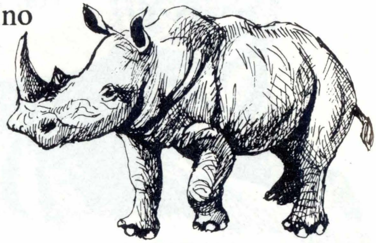

LISTA TA' SPEĊI LI JISSEMMEW F'DIN IL-ĦARĠA

Malti	*Xjentifiku*	*Ingliż*
Baħrija tal-Leblieba	*Agrius convolvuli*	Convolvulus Hawkmoth
Baħrija tal-Ballut	*Lasiocampa quercus*	Oak Eggar
Balluta	*Quercus ilex*	Holm Oak
Bies	*Falco peregrinus*	Peregrine Falcon
Bies tar-Reġina	*Falco eleonorae*	Eleonora's Falcon
Burqax	*Serranus scriba*	Painted comber
Ċawla (ħuta)	*Chromis chromis*	Damsel fish
Ċerna Deħbija	*Epinephelus alexandrinus*	Golden grouper
Ċerna Komuni	*Epinephelus gauza*	Dusky grouper
Ċerna tal-Fond	*Polyprion americanus*	Wreckfish/Stonebass
Dott Abjad/Ċerna Sewda	*Epinephelus caninus*	Dogtooth grouper
Dott tat-Tebgħa Safra	*Epinephelus alexandrinus*	Golden grouper
Fraxxnu	*Fraxinus angustifolia*	Narrow-leaved Ash
Kampanella salvaġġa	*Colystegia x lucana*	Hybrid Bindweed
Karfus il-Ħmir	*Smyrnium olusatrum*	Alexanders
Leblieb Abjad	*Convolvulus lineatus*	Narrow-leaved Bindweed
Leblieb Ikħal	*Convolvulus tricolor*	Heavenly Blue
Leblieb Rar	*Convolvulus cantabrica*	Southern Bindweed
Leblieb ta' l-Irdum	*Convolvulus oleifolius*	Olive-leaved Bindweed
Leblieb ta' Sqallija	*Convolvulus siculus*	Blue Bindweed
Leblieb tal-Blat	*Convolvulus althaeoides*	Mallow-leaved Bindweed
Leblieb tar-Raba'	*Convolvulus arvensis*	Field Bindweed
Leblieb tar-Ramel	*Calystegia soldanella*	Sea Bindwed
Luq	*Populus alba*	Poplar
Nemmiesa	*Ulmus canescens*	Grey Elm
Ħannewija	*Acanthus mollis*	Common Bear's Breech
Ħanżir tal-Fond (Ċerna)	*Polyprion americanus*	Wreckfish/Stonebass
Ħanżir Burqax	*Serranus hepatus*	Brown Comber
Pixxiroża tar-Rigi	*Anthias anthias*	Swallowtail sea perch
Rusku/Belladonna	*Ruscus hypophullum*	Large Butchers-broom
Seqer tal-Ħannieqa	*Falco subbuteo*	Hobby
Siġra taż-Żejt ir-Riġnu	*Ricinus communis*	Castor Oil Tree
Sirran	*Serranus cabrilla*	Comber
Spanjulett Sekond	*Falco naumanni*	Lesser Kestrel
Spnotta	*Dicentrarchus labrax*	Bass
Sultan iċ-Ċawl	*Garrulus glandarius*	Jay
Tudun	*Columba palumbus*	Woodpigeon
Żumbrell	*Falco vespertinus*	Red-footed Falcon
Vopa	*Boops boops*	Bogue
Żafżafa	*Salix alba*	White Willow
Żnuber	*Pinus halepensis*	Aleppo Pine